

Internet consultatie Wet grondgebondenheid en verantwoorde mestafzet (t/m 29-09-25)

Reactie van de Stichting Mobilisation for the Environment (MOB)

Datum 29 September 2025

Inhoudsopgave:

- A. MOB-bevindingen en aanbevelingen
- B. Bijlage: De MOB reactie
 - 1. Inleiding: waarom reageert MOB?
 - 2. Criteria en vragen bij de beoordeling.
 - 3. Ter overweging en relevantie.
 - 4. Commentaar op het Voorstel van Wet (VvW).
 - 5. Commentaar of de Memorie van Toelichting (MvT).
 - 6. Annex met tabellen en het MOB-voorstel.

A. MOB-bevindingen en aanbevelingen

Bevindingen

- Het voorstel van wet van de Tweede Kamerleden Holman en Grinwis (VvW) introduceert grondgebondenheid en maatschappelijke landbouw als twee nieuwe sturingsprincipes voor de toekomstige ontwikkeling van de landbouw en grondgebruik in Nederland. MOB complimenteert de Kamerleden met dit initiatief.
- *Urgent* Het is de hoogste tijd dat deze wet er komt. Ter herinnering. De onderhandelingen over een landbouwakkoord zijn in juni 2023 stukgelopen op een Grootvee-eenheid (GVE)/ha norm voor grondgebondenheid. LTO is toen uit de onderhandelingen gestapt. Sindsdien heeft de stikstofproblematiek zich dusdanig verergerd (voor de veehouderij sector en voor Nederland als geheel) dat sprake is van een “stikstofslot”. Daardoor vertraagt de brede welvaartsontwikkeling en de bbp-groei in Nederland met miljarden per jaar, terwijl de natuur achteruit blijft gaan.
- *Relevant*. Het voorstel om voor melkveebedrijven het aantal GVE van de veestapel mede te bepalen aan de hand van de hoeveelheid melkproductie is slim, praktisch en effectief. Het haalt de prikkel weg om de melkproductie per koe verder op te voeren. Dit zal, in combinatie met de mest uitrijnorm van maximaal 170 kg N/Ha, de melkveehouders aansporen te kiezen voor minder eiwitrijk veevoer en voor managementinnovaties die via de weg van grotere minerale efficiëntie, leiden naar minder kg N per kuub mest. Immers, hoe lager het stikstofgehalte in de mest (in kg N/m³), hoe groter het aantal kuub mest dat een boer in het systeem van grondgebondenheid kan afzetten op zijn grond; en dus hoe meer melkkoeien hij kan houden, en hoe beter zijn businessmodel.
- *Doeltreffend*. Door de maatregelen zal het huidige mestoverschot verdwijnen. Er ontstaat eerder een tekort dan een overschot en dat betekent dat dierlijke mest weer waarde krijgt als product van de veehouderij.
- *Impact op de stikstofproblematiek*. De wetgeving draagt als belofte in zich dat de stikstofemissies uit de landbouw in de komende 10 jaar met 33% zullen dalen t.o.v. 2019 door een combinatie krimp van veestapels en een hogere mineralenefficiëntie. Dit is een positief effect van de wetgeving. Maar het is op zich onvoldoende om Nederland van het stikstofslot te halen en de in de wet vastgelegde 50% stikstofdepositie reductiedoelen te halen. Daar is meer krimp (35% melkveehouderij en 50% hokdieren) voor nodig (zie hst. 6.2 van de Bijlage).

- *Impact op natuurherstel en natuurkwaliteit.* De verplichte aanwijzing van maatschappelijke landbouwgebieden (ML) maakt het mogelijk om op een integrale manier voedsel- en gewasproductie in balans te brengen met natuur. De idee erachter is prima en dit kan een belangrijk instrument worden om gebied specifieke maatregelen te treffen om de stikstofdeposities op Natura2000-gebieden onder de KDW te brengen. Maar de regelgeving (amvb), die nodig is om dit op substantiële/significante schaal te realiseren, ontbreekt vooralsnog.

Aanbevelingen

- Regel bij wet of amvb dat minimaal 500.000 ha het doel is voor de omvang van de maatschappelijke landbouwgebieden (in 2035); op het totaal van 1,5 mln. ha landbouwgrond.
- Werk de wet- en regelgeving verder uit. Introduceer het Maatschappelijk landbouwbedrijf als juridische en fiscale rechtsvorm (“ML”) met de rechten en plichten die passen bij de ML-activiteiten.
- Maak het mogelijk voor boeren (voedsel- en gewasproductie) bedrijven om hun grond als ML grond te registreren en ervoor te kiezen om hun bedrijfsvoering als ML te registreren na certificatie met een vergunning voor een periode van tien jaar.
- Voeg weidegang- en grondgebondenheidnormen toe voor alle veehouderijbedrijven op ML gronden (graas- en hokdieren) en introduceer een stikstofgehalte norm voor mest (bv 3 kg N/M³) om te sturen op hogere mineralenefficiëntie en minder ammoniak (NH₃) uitstoot per koe en per bedrijf.
- Om ongelijke behandeling te voorkomen en om te erkennen en te waarderen dat er naast de gangbare intensieve landbouw ook veel boerenbedrijven (5%) zijn die nu ook al met een lage milieuvoetafdruk werken, stellen wij het volgende voor als aanvullende regelgeving:
 - Onder “maatschappelijke landbouwactiviteiten” vallen in ieder geval:
 - Extensieve veehouderij, en lage input akkerbouw en tuinbouw
 - Biologische gecertificeerde landbouw
 - Natuur inclusieve landbouw
 - Agrarisch natuur beheer

Voor gedetailleerd commentaar op het VvW en de MvT en meer aanbevelingen, zie de bijlage.

Tot slot. Recente rapporten van FAO (2023) Caring Farmers (2024), SEO (2025), Rli (2025), en de Robin Food Coalitie (2025) maken overduidelijk dat de landbouwsector Nederland meer kost dan hij oplevert. De waarde-creatie van de gangbare intensieve landbouwproductie (veehouderij, akkerbouw, tuinbouw) is minder dan de waarde-vernietiging door schade aan natuur (bodem, water, biodiversiteit), de gezondheid van mens en dier en klimaat. Doordat dit type schadekosten moeilijk op bedrijfsniveau te verrekenen is, worden deze kosten niet door de landbouwsector maar door de maatschappij betaald, en blijft de prijsprikkel die in andere sectoren van onze markteconomie sturend werkt op innovaties en vraag en aanbod achterwege. Daardoor zit de landbouwsector in Nederland op een dood spoor. Dit moet anders. Om boeren perspectief te bieden op een goede toekomst is het de hoogste tijd dat de overheid, gemotiveerd door het algemeen belang de regie neemt. De visie van MOB is daarbij dat de landbouwsector in de komende 10 jaar zodanig verandert dat het weer echte waarde gaat creëren, de levenskwaliteit gaat ondersteunen en de productie van voedsel niet meer ondersteund hoeft te worden door de belastingbetaler. Het VvW en de bijbehorende MvT van Tweede Kamerleden Holman en Grinwis, passen in deze visie en wij zijn daarom bereid ons, op deze manier, in te zetten om de wet- en regelgeving zo goed mogelijk te maken. Wij feliciteren beide heren met hun initiatief en hopen voor de boeren en burgers in Nederland dat er in een volgend kabinet een meerderheid gevonden kan worden voor een verbeterde en aangepaste “Wet grondgebondenheid en verantwoorde mestafzet.”

Bijlage: MOB-reactie op internetconsultatie voor de wet grondgebondenheid en verantwoorde mestafzet; d.d. 29 september 2025

Onderwerp: Deze reactie betreft het Voorstel van wet van de Tweede Kamerleden Holman en Grinwis tot wijziging van de Meststoffenwet, de Omgevingswet en de Wet op de economische delicten in verband met de invoering van een grondgebonden melkveehouderij, de aanwijzing van maatschappelijke landbouwgebieden en een verantwoorde mestafzet (Wet grondgebondenheid en verantwoorde mestafzet).

De MOB-reactie gaat over de twee documenten die voor de internetconsultatie beschikbaar zijn gesteld: het Voorstel van Wet (VvW) en de Memorie van Toelichting (MvT).

Inhoudsopgave

1. Inleiding: waarom reageert MOB?
2. Criteria en vragen bij de beoordeling
3. Ter overweging en relevantie
4. Commentaar op het Voorstel van wet (VvW)
5. Commentaar op de Memorie van Toelichting (MvT)
6. Annex met tabellen en het MOB-voorstel

1. Inleiding: Waarom reageert MOB in deze internetconsultatie?

Grondgebondenheid van de veehouderijen in Nederland en verantwoorde mestafzet zijn belangrijk, zoals de MvT stelt. Belangrijk voor de toekomst van de landbouw, voor de toekomst van het leefmilieu in Nederland en voor de kwaliteit van de natuur. Voor de bescherming van natuur en milieu is de Stichting MOB opgericht. Daar hoort goede wet- en regelgeving bij en daar zetten wij onze kennis, kunde en capaciteit voor in.

Uit de statuten van de Stichting Mobilisation for the Environment (MOB)

De statutaire doelen van de Stichting MOB zijn:

- De bescherming van natuur en milieu inclusief Klimaat, biodiversiteit en volksgezondheid, en
- De bevordering van de democratische rechtsorde.

Een afgeleid doel daarbij is het streven *naar goede wettelijke regelingen met betrekking tot het leefmilieu van de mens en de kwaliteit van de natuur, en het bevorderen van de naleving ervan*.

De stichting tracht haar doel onder meer te bereiken door

1. Het vergroten van het bewustzijn van Nederlandse politici, organisaties en burgers over de mate waarin Nederland voldoet aan internationale en nationale regelgeving ter bescherming van natuur, milieu en gezondheid
2. Lobbyen, beïnvloeding van politiek en het informeren van de Europese Commissie over niet tijdig uitvoeren van EU-richtlijnen in Nederland
3. Samenwerken met andere Nederlandse en Europese milieuorganisaties
4. Assisteren en voorlichten van bezorgde burgers en burgerorganisaties
5. Voorlichten van gemeenten en provincies en hun uitvoeringsinstanties zoals omgevingsdiensten
6. Sluiten van convenanten met bedrijven en organisaties
7. Het voeren van juridische procedures met als doel het verminderen, dan wel beëindigen van overlast, risico's en schade veroorzaakt aan mens en milieu door inrichtingen, installaties en alle bronnen van milieuverontreiniging
8. Samen werken en verstrekken van opdrachten aan derden.

Onze hoofdvraag voor deze internetconsultatie was de volgende: *Gaat de Wet Grondgebondenheid en verantwoorde mestafzet een wezenlijke bijdrage leveren aan:*

- i. de toekomst van de landbouw in Nederland en de sturing daarvan naar een sector die ondersteunend wordt voor de kwaliteit van de leefomgeving en niet ondersteund hoeft te worden door de belastingbetaler;*
- ii. het oplossen van het mestoverschot;*
- iii. de oplossing van de stikstof problematiek; en*
- iv. het herstellen van de natuur/biodiversiteit in Nederland en het in een goede staat houden van de Natura 2000-gebieden in Nederland?*

Ons antwoord op deze vraag is positief. De wet kan volgens MOB een wezenlijke bijdrage leveren, MAAR, de verdere uitwerking in regelgeving vergt aandacht/moet met zorg gebeuren om de wet juridisch houdbaar, praktisch uitvoerbaar en doelmatig te maken en om de positieve impact op de samenleving te realiseren die het VvW beoogt. In onze reactie doen wij enkele voorstellen voor verdere uitwerking van het VvW en voor het verder verduidelijken van de MvT.

2. Criteria en vragen bij de beoordeling

“Ter Herinnering: Overheidsbeleid betekent afrekenbare doelen stellen en effectieve maatregelen om die doelen te realiseren, die voor iedereen gelden. Die maatregelen zullen redelijk, uitvoerbaar en handhaafbaar moeten zijn (Valentijn Wösten, 2025)”.

Bij onze screening van het VvW en de MvT hebben we gekeken naar de onderwerpen en criteria die de Afdeling advisering van de Raad van State in Nederland gebruikt bij het beoordelen van wetsvoorstellen. Om dat te doen hebben we naast onze hoofdvraag (zie de inleiding) ook een aantal criteria-specifieke vragen geformuleerd. De volgende tabel geeft de vragen en antwoorden van onze screening zo kort en bondig mogelijk weer.

Tabel 1. De MOB-beoordeling in vogelvlucht: 10 vragen en antwoorden

Juridische kwaliteit- consistentie met bestaande wetgeving, Rechtszekerheid en toegankelijkheid		
1	Worden er afrekenbare doelen gesteld om overheidsbeleid te sturen; en effectieve maatregelen voorgesteld die voor iedereen gelden?	Kan en moet beter. Het VvW geeft wel sturende principes maar geen afrekenbare doelen.
Grondwettelijkheid- conformiteit met de grondwet en rechten van de mens		
2	Op basis van welke wet- en regelgeving kan de overheid het gebruik van gronden in particulier eigendom beperken?	In de MvT is hier aandacht voor. De regelgeving moet nog gemaakt worden en vereist zorgvuldigheid. Een langere maar tot 10 jaar beperkte compensatieperiode ligt voor de hand.
Politieke en maatschappelijke relevantie		
3	Welk probleem/problemen gaat deze wetgeving helpen oplossen?	Er komt een instrumentarium voor Rijk en Provincie voor het reduceren van stikstofemissies in de landbouw.
Impact op samenleving – leefmilieu en natuur		
4	In welke mate kan/gaat dit voorstel problemen oplossen en hoe belangrijk is dat voor een verbetering van de kwaliteit van het leefmilieu in Nederland?	Het mestoverschot verdwijnt. Er komt 500.000 ha ruimte voor Maatschappelijke landbouw; en in 2035 dalen de stikstof emissies met 33% t.o.v. 2019.
Impact op de samenleving -boeren en burgers		
5	Hoe verandert de verdien capaciteit van boerenbedrijven, en is het businessmodel haalbaarheid voor de doelgroepen?	De voorgestelde Rijksregeling voor compensatie gaat het inkomen van deelnemende boeren stabiliseren.
Duurzaamheid		
6	Biedt het wetsvoorstel een structurele en onomkeerbare oplossing?	Ja dat doet het. Het vereist wel Vergunning, Toezicht en Handhaving (VTH)-regelgeving.
Doeltreffendheid en doelmatigheid		
7	Is het wetsvoorstel in lijn met de best beschikbare oplossing of zijn er betere d.w.z. effectievere en efficiëntere alternatieven voor handen?	1,5 GVE/ha, weidegang en biologische landbouw zijn essentieel voor dierwaardige, gezonde veehouderij. Het onderscheid AHS en ML kan wel een best politiek haalbare oplossing worden met draagvlak bij boeren.
MKBA (Maatschappelijke Kosten en Baten Analyse)		
8	Wordt de toekomst van de landbouw met deze oplossing in financieel en economisch opzicht beter voor de samenleving?	Ja. De sturing past bij een op termijn gezonde financiële positie van de boeren. Een minder intensieve/ vervuilende landbouw die de leefomgeving ondersteunt is goed voor de NL-economie en welzijn.
Praktische uitvoerbaarheid		
9	Zijn de voorgestelde wetswijzigingen en maatregelen redelijk, uitvoerbaar en handhaafbaar?	Ja. De deze zijn kort en bondig, maar de regelgeving vereist aandacht.
Overige aspecten:		
10	Past de tijdshorizon bij de urgentie van de problemen?	In beperkte mate. De staat moet de stikstof emissies voor 2030 halveren. Dit voorstel gaat over sturing over een periode van 10 jaar.

3. Ter overweging en relevantie

3.1 Ter overweging

In haar column In de NRC van vrijdag 20 september citeert Marike Stellinga hoogleraar ondernemingsfinanciering Arnoud Boot: *“In die overvolle economie sturen regeringen eerder te weinig dan te veel. De overheid moet meer normeren en minder meebewegen met bestaande sectoren. Gedogen is toelaten dat bedrijven maatschappelijke kosten elders leggen. Dat doen bedrijven die veel stikstof uitstoten en de natuur schaden”* en

“Uiteindelijk ondermijnt de overheid hiermee ook de bedrijven zelf. Als de vervuilingnormen bij Tata Steel eerder waren gehandhaafd, zou het nu niet in zo’n financieel precaire situatie zitten. Hetzelfde geldt voor de agrarische sector. Als de overheid de stikstofuitstoot eerder had genormeerd stond de sector er nu beter voor.”

Marike eindigt haar column met dit inzicht. *“Dus wat moet een nieuw kabinet doen? De uitstoot van stikstof verminderen. Beseffen dat er alleen ruimte voor ondernemers (in alle sectoren) ontstaat als de politiek bedrijven dwingt in te schikken die veel fysieke, ecologische en maatschappelijke ruimte innemen zonder daarvoor de kosten te dragen. Niet in de paniek schieten als een bedrijf sluit of vertrekt. Kiezen voor beter in plaats van meer. En: standvastig beleid maken. Want of het nou linkser of rechtser beleid is, het moet vooral 10 jaar grosso-modo vaststaan.”*

3.2 Relevantie

Wij beoordelen het VvW als relevant, maar nog onvoldoende. Het beoogt en het heeft onzes inziens de potentie om een structurele bijdrage te leveren aan het oplossen van meerdere maatschappelijke problemen die veroorzaakt worden door de intensieve veehouderij en landbouw in Nederland: **het mestoverschot, het stikstofslot, de slechte water- en bodemkwaliteit en de hoge methaan uitstoot.** Deze problemen schreeuwen om nieuw, standvastig, haalbaar en handhaafbaar beleid. Het introduceren van graslandnormen, en het mogelijk maken van een onderscheid tussen gangbare landbouw en maatschappelijke landbouw (gebieden en bedrijven) zijn daarvoor belangrijk en functioneel.

Toelichting op onze positieve relevantie beoordeling

R1. Stikstof overschot/Mestoverschot. Met ingang van 2026 moet Nederland de norm voor het uitrijden van dierlijke mest (maximaal 170 kg N/ha cultuurgrond) van de Europese kaderrichtlijn water (KRW) handhaven. Daarmee is er een einde gekomen aan een decennialange uitzonderingspositie (de derogatie) die op bepaalde gronden een dierlijke mestgift van 250 kg N/Ha toe liet. De omvang van de dierlijke mestproductie (469 kton N in 2022) past met geen geweld meer bij de nu beschikbare plaatsingsruimte op de cultuurgrond in Nederland (255 kton N in 2026) en daarmee is een acuut probleem ontstaan voor de veehouderijsector. Door het verschil tussen vraag en aanbod is het nu de veeboer die zuur geld moet betalen (25 Euro per kuub mest d.w.z. € 5/kg N) om zijn mestoverschot kwijt te raken. Voor de akkerbouwers is dit natuurlijk wel goed nieuws. Zij krijgen geld toe voor waardevolle mineralen en kunnen daarmee hun kunstmest aankopen aanzienlijk verminderen. In deze context is het te verklaren dat er in de sector meer mestfraude plaatsvindt. De Strategische milieukamer (SMK) zei hierover *“Uit deze analyse (300 strafrechtelijke onderzoeken naar mestfraude in 2021) blijkt dat de hele keten gevoelig is voor het plegen van mestfraude. De hoge kosten om mest volgens de regels te verwerken in combinatie met de lage pakkans geeft een sterke financiële prikkel om te frauderen.*

MOB heeft over het gebrek aan Nederlandse handhavingsinzet ter zake van mestfraude bij de EU een klacht ingediend (4 december 2024 MOB klacht EC-mestfraude in NL.pdf):

“Concluderend kan worden gesteld dat de waterkwaliteit in Nederland ernstig onder druk staat door een structureel mestoverschot en aanhoudende mestfraude. Om de kwaliteit van leven van mens, natuur en milieu te waarborgen is het essentieel dat de Nederlandse regering daadkracht toont en op korte termijn effectieve maatregelen ontwerpt om de mestproductie en behoefte in balans te brengen” (MOB, 04/12/2024).

De aanpak van deze mestmarktproblematiek stond centraal in de “mestbrief” van Minister Wiersma d.d. 13 sept 2024 waarin zij nieuw beleid aankondigde met o.a. lobbyen bij de EU voor nieuwe derogatie, vergroten exportmogelijkheden, stimulering mestverwerking, RENURE-voorstel, wijziging mestproductieplafond, een nieuw vrijwillige brede bedrijfsbeëindigingsregelingen om de veestapels verder en sneller te laten krimpen en bestudering van een graslandnorm die in het 7^e AP KRW was aangekondigd.

Het is nu een jaar later en een structurele oplossing met een nieuwe derogatie waar demissionaire minister Wiersma op inzet lijkt ver weg. De Europese goedkeuring voor het toepassen van RENURE- (19 september 2025) is voor de Minister een politiek succesje maar de impact ervan op het mestoverschot schatten wij in als zeer beperkt, omdat er op termijn geen overschot zal zijn en de kosten hoog zijn.

Wij blijven dan ook bij ons standpunt van een jaar geleden: Er zijn in principe vier mogelijkheden om het acute mestoverschotprobleem op structurele wijze op te lossen (zonder mestfraude):

1. Maatregelen om de veestapels en zo de mestproductie te verkleinen;
2. De veestapels minder eiwitten voeren waardoor de hoeveelheid meststoffen afnemen per koe (minder kg N/m³mest);
3. Kunstmest vervangen door RENURE (een dure en kort termijn oplossing);
4. Meer mest in Nederland afzetten en/of exporteren.

De maatregelen in het VvW geven een invulling van de eerste twee aanpaklijnen.

R2. Het stikstofslot

Sinds de PAS uitspraak van de Afdeling Bestuursrecht van de Raad van State is er steeds meer jurisprudentie gekomen die het moeilijk maakt om natuurvergunningen af te geven voor het uitvoeren van economische activiteiten waarbij stikstof vrijkomt. Een aantal economische sectoren in Nederland zit op het stikstofslot en de schade daarvan voor de economie is aan het toenemen. Hier zijn nog geen PBL-schattingen van gepubliceerd, maar SEO en CE-Delft hebben hier wel aan gerekend en komen op netto bbp-effect van Euro 0,9 mld. in 2025. Dit kan volgens MOB kan oplopen tot 2 of 3 mld. per jaar in 2030 als Nederland niet van het stikstofslot afkomt¹².

MOB heeft hier met haar juridische procedures (in landbouw, transport, industrie, en energiesectoren) een rol in gespeel en zij heeft over een reeks van jaren geprobeerd daarmee druk uit te oefenen op de overheid om effectief stikstofbeleid te gaan voeren. Op de website van MOB staat een voor deze internetconsultatie interessant document: “Hoe komt Nederland van het Stikstofslot af?” Het vat in één pagina samen wat er volgens MOB gebeuren moet om de wettelijke 50% reductiedoelen te halen in 2030.

Eén van suggesties die wij doen is om het voorstel van Martha Bakker (2019) uit te werken en een juridisch onderscheid te gaan maken tussen gangbare en maatschappelijke landbouw. Dit idee zien we terug in het VvW voorstel om de provincies in de Omgevingswet op te dragen landbouwgronden als maatschappelijke landbouwgebieden aan te wijzen. Dit zijn gebieden waar voedselproductie niet meer

¹ Bron: MOB-onderzoek. Hoe komt Nederland van het Stikstofslot af, Ethicalgrowth2020, sept. 2025

² Stikstof uitstoot en stikstofbeperkingen, wat is de schade, onderzoek SEO voor LNVN, EZ en Fin, 2025
<https://www.seo.nl/wp-content/uploads/2025/07/2025-96-Stikstofuitstoot-en-stikstofbeperking.pdf>

de primaire functie is, maar een functie die in balans moet worden gebracht met andere functies van het gebied: natuur, landschap en recreatie. In het VvW wordt dit onderscheid aangeduid als een onderscheid tussen Agrarische Hoofdstructuur (AHS) gronden en Maatschappelijke landbouwgronden (ML).

Het VvW geeft daarmee invulling aan het beleidsadvies van de heer Remkes in 2020: “Niet alles kan overal”.

R3. Waterkwaliteit en bodemkwaliteit,

De relevantie van het VvW voor verbetering van de waterkwaliteit lijkt ons beperkt. Dat komt omdat de Europese KRW plaatsingsnorm van 170 kg N/hectare die voor Nederland vanaf 2026 geldt niet is opgenomen als onderdeel van de omschrijving van grondgebondenheid. Ook wordt er in de MvT expliciet vermeld dat goedkeuring voor het gebruik van RENURE extra plaatsingsruimte voor dierlijke mest van 100kg N mogelijk maakt (als vervanging van kunstmest). Regels voor het beperken van RENURE ontbreken in het VvW. De relevantie voor de water- en bodemkwaliteit kan vergroot worden door in het VvW, of middels een amvb, voor de ML gronden een mest uitrijnorm van maximaal 100 kg N/ha vast te leggen.

R4. De methaanuitstoot.

In het VvW wordt niet expliciet verwezen naar de klimaatdoelen voor Nederland (55% reductie in 2030, 72,5% in 2035 en evt. 90% in 2040) en er wordt geen vertaalslag gemaakt naar een reductie doelstelling voor methaanuitstoot. Indirect is er wel een positief effect te verwachten. Volgens de analyse die in de PLAN-MER voor het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG) is gepresenteerd (zie Internetconsultatie, december 2023) kan de reductie van mestaanwending in de veehouderij en akkerbouw in 2030 vijf Mton CO₂-eq besparing opleveren.

Conclusie: Het VvW (met de MvT) bevat een aantal voorstellen die de potentie hebben om bij te dragen aan het oplossen van vier belangrijke problemen die direct voortkomen uit de mineralen intensieve vormen van veehouderij en akkerbouw die gangbaar zijn in Nederland. De maatregelen passen bij een integrale aanpak, maar zo’n integrale aanpak wordt niet voorgesteld en wordt ook niet uitgewerkt in de MvT. Daarmee blijft de relevantie beperkter dan nodig is om het toekomstperspectief van de landbouw (veeteelt, akkerbouw en tuinbouw) dusdanig structureel te verbeteren dat deze zich verder kan ontwikkelen binnen de wettelijke milieukaders die gelden voor 2030, 2035 en 2040.

4. Commentaar op het Voorstel van wet (VvW)

Citaat uit het VvW.

In het kort

Dit wetsvoorstel van de leden Holman en Grinwis gaat over de toekomst van de landbouw. Voor de melkveehouderij legt het voorstel vast dat een boer alleen zoveel koeien mag houden als past bij de hoeveelheid landbouwgrond die hij heeft. De graslandnorm zorgt ervoor dat koeien gevoerd kunnen worden met gras van eigen land, koeien naar buiten gaan en mest op korte afstand verantwoord afgezet kan worden. Dat zorgt voor minder vervuiling van bodem en water. Ook kunnen boeren zo beter werken met kringlopen in hun eigen regio. Het voorstel maakt een verschil tussen twee soorten gebieden:

- **Agrarische Hoofdstructuur:** hier staat voedselproductie voorop.
- **Maatschappelijke landbouwgebieden:** hier produceren boeren niet alleen voedsel, maar zorgen ze ook voor natuur, landschap en recreatie. Voor dat extra werk krijgen boeren betaald.

Met duidelijke regels en verschillen per regio wil dit wetsvoorstel zorgen voor een landbouw die beter is voor de natuur, genoeg geld oplevert en gewaardeerd wordt door de samenleving. Hiermee geeft dit boeren weer langjarig duidelijkheid en zekerheid voor de toekomst. Het helpt Nederland ook om te voldoen aan Europese afspraken over schoon water, natuur en klimaat.

4.1 Algemeen

Het VvW houdt wijzigingen in van: (1) de Meststoffenwet, (2) de Omgevingswet en (3) de Wet op Economische delicten, in verband met de invoering van een grondgebonden melkveehouderij, de aanwijzing van maatschappelijke landbouwgebieden en een verantwoorde mestafzet (Wet grondgebondenheid en verantwoorde mestafzet). De vorm die MOB gekozen heeft voor dit commentaar bestaat uit opmerkingen bij de tekst van de wet en wijzigingsvoorstellen.

Citaat uit het VvW:

”...dat het wenselijk is om de grondgebondenheid van de landbouw en verantwoorde mestafzet wettelijk te verankeren als sturend principe in het mest- en landbouwbeleid en onderscheid te maken tussen een agrarische hoofdstructuur en maatschappelijke landbouwgebieden”

MOB-reactie:

1. MOB is het eens met het uitgangspunt dat het wenselijk is om grondgebondenheid als sturend principe te verankeren in het mest- en landbouwbeleid.
2. Het VvW beperkt zich tot de melkveehouderij. Voor de toekomst van de landbouw en veehouderij is het belangrijk dat er ook grondgebondenheid normen komen voor overige graasdieren en hokdieren (vleeskalveren, varkens, pluimvee).
3. MOB ondersteunt ook dat het wenselijk is om een onderscheid te maken tussen gronden/gebieden die primaire geschikt zijn voor agrarische productie en voor maatschappelijke landbouwgebieden.
4. De uitwerking van dit onderscheid in het VvW is o.i. onvoldoende doordacht en wij geven hier een aantal voorstellen voor verbetering.

4.2 Opmerkingen bij de VvW

ARTIKEL I MESTSTOFFENWET

Wijzigingen artikel 1: rustgewassen en vervallen mm

MOB-reactie: geen commentaar

Toevoeging artikel 15a

Dit artikel verdeelt Nederland in drie regio's voor het vervoer van dierlijke meststoffen en limiteert de maximale vervoersafstand -buiten de regio- tot 100 km vanaf de mestproductie plek.

MOB-reactie:

1. Het doel van dit artikel is niet duidelijk; het lijkt bedoeld om de transportbewegingen en afstanden te beperken. Dat zal bijdragen aan minder energie gebruik en minder broeikasgasemissies.
2. De relevantie van dit artikel voor het oplossen van mestafzet problematiek is niet evident. Het effect zal het mestoverschot eerder vergroten dan verkleinen; het aanbod vermindert niet, en de exportvraag kan afnemen (dit maakt bijvoorbeeld een einde aan de export van kippenmest vanuit Noord-Brabant naar Frankrijk).
3. De maatregel is niet éénduidig uitgewerkt. Gaat het om melkveemest of om mest van alle veehouderijen? Gaat het om de maximale vervoersafstand vanaf de mestproductie locatie, of over de hoofdlocatie van het landbouwbedrijf dat de mest produceert?
4. De toevoeging van Goeree-Overflakkee aan Vervoersregio C (Limburg, Brabant, Zeeland) is opvallend. Maar wijst wel op het feit dat Zeeland en de Zuid-Hollandse eilanden bij uitstek akkerbouwgebieden zijn en netto importgebieden voor dierlijke mest.
5. De mestmarkt is fraudegevoelig zolang mest een negatieve prijs blijft houden voor boeren die hun productie niet op "eigen" grond kunnen plaatsen. Dat zijn alle melkveehouders met meer dan 1,5 GVE/ha en alle boeren met niet grondgebonden vleeskalveren, varkens en pluimvee. Het artikel voorziet niet in maatregelen om mestfraude aan te pakken.
6. MOB-Aanbeveling: Pas de wet tekst aan om de onduidelijkheden eruit te halen, voeg maatregelen toe om mestfraude te bestrijden³ en onderzoek of er behoefte is om uitzonderingen mogelijk te maken zodat akkerbouwers niet in een situatie komen dat ze geen mest mogen aanvoeren.

Toevoeging artikel 21

Citaat uit het VvW: "een landbouwer die op zijn bedrijf dierlijke meststoffen met melkvee produceert beschikt gedurende een kalender jaar steeds over: "

MOB-reactie

1. De inhoud van dit artikel is duidelijk. Het specificceert:
 - a. Een graslandnorm voor de "gangbare" melkveehouderij als het maximaal toelaatbare aantal GVE/ha en geeft aan hoe dit maximum in vier stappen gaat afnemen van 5 GVE/ha in 2028, 2029 naar 2,86 GVE vanaf 1 jan 2034 (0,35Ha/GVE).
 - b. Het specificceert hoe een landbouwer het aantal hectare (grasland, bouwland en rustgewassen) dient te bepalen waarop hij zijn mest mag plaatsen als hij afspraken heeft met andere landbouwers binnen een straal van 25 km van zijn eigen bedrijf; en

³ Zie de internetconsultatie reactie MOB op 8e AP Nitraatrichtlijn (MOB-website, 2025) voor suggesties om de mestfraude kans aanzienlijk te verkleinen.

- c. Het specificceert dat er in het geval van het gebruik van landbouwgrond op meer dan 25 km van zijn eigen bedrijfsarealen een schriftelijke samenwerkingsovereenkomst moet zijn met een plicht tot levering en een plicht tot afname.
2. Het is opmerkelijk dat de maximumnorm voor 2034 van 0,35 ha/GVE (d.w.z. 2,857 GVE/ha) hoger is dan het huidige gemiddelde van ongeveer 2,1 GVE/ha. Onze analyse (zie hst. 6) laat echter zien dat het maximum op den duur weinig uitmaakt, voor het gemiddelde over een periode van tien jaar.
3. De 10-jarige periode voor de aanscherping van de grasland-norm geeft de boeren voldoende tijd om hun bedrijfsvoering aan te passen (redelijk bestuur) zonder financiële compensatie
4. MOB-aanbeveling. Versnel de aanscherping van de graslandnorm met vijf jaar (2029 i.p.v. 2034) ook als dit in individuele gevallen tot compensatieclaims kan leiden.

Toevoeging Artikel 21a.

Dit artikel definieert hoe het aantal grootvee-eenheden bepaald moet worden in de melkveehouderij

MOB-reactie:

1. De differentie tussen melk- en kalfkoeien, 1-jarig jongvee (0,23) en 2-jarig jongvee (0,53) is duidelijk en het is belangrijk voor de implementatie en handhaafbaarheid dat er gedifferentieerd wordt naar de gemiddelde melkproductie in kg melk per koe per jaar. De MvT geeft aan dat beperking van de mestproductie per GVE en dierwaardigheid daar bij de overwegingen zijn geweest.
2. De in de wettekst opgenomen tabel geeft een bandbreedte van 5625 kg Melk (0,785 GVE) tot > 12624 kg melk (1,310). De waarde van 1 GVE komt overeen met de gemiddelde melkproductie in Nederland van 2022 (8125-8624). Deze bandbreedte voor de gemiddeld productie is echter te klein. De WUR geeft als projectie aan dat dit gemiddelde tussen 2022 en 2040 zal toenemen met rond de 1% per jaar⁴, en er zijn nu al bedrijven die een melkproductie van 15.000 kg per jaar realiseren.
3. MOB-aanbevelingen:
 - a. Vergroot de bandbreedte tot >15.000 kg (1,6 GVE) melk per jaar.
 - b. Tel de hele rundveestapel mee voor de graslandnorm: dus niet alleen melkvee en fokvee maar ook jongvee voor de mestrijen en vleeskalveren, plus schapen, geiten en paarden.

ARTIKEL II OMGEVINGSWET

Invoeging artikel 2.31b (verplichte instructieregels Rijk maatschappelijke landbouwgebieden)

Dit artikel legt vast dat er -met het oog op de bescherming, het herstel en de ontwikkeling van natuur en het beschermen van het milieu-, bij omgevingsverordening lagere stikstofgebruiksnormen kunnen worden gesteld dan die van artikel 10 van de Meststoffenwet⁵; en dat er regels moeten komen voor:

⁴ WUR. Raming van luchtmissies uit de landbouw in 2030 en 2035 met doorkijk naar 2040, rapport 3395, december 2024.

⁵ Artikel 10, lid 4. De overeenkomstig het derde lid bepaalde hoeveelheid stikstof wordt verlaagd voor zover dit naar het oordeel van Onze Minister noodzakelijk is om waterverontreiniging door stikstof uit meststoffen te verminderen en verdere verontreiniging te voorkomen. Dit is in het bijzonder het geval als bij het achterwege blijven van deze verlaging de hoeveelheid van 11,3 milligram stikstof per liter in zoet oppervlaktewater of van 50 milligram nitraat per liter in grondwater dreigt te worden overschreden of een betekenisvolle bijdrage aan de eutrofiëring van natuurlijke zoetwatermeren, andere zoetwatermassa's, estuaria, kustwateren of zeewater mag worden verwacht.

- a. het aanwijzen van gebieden voor maatschappelijke landbouw
- b. de omgevingskwaliteit en de activiteiten die nodig zijn om te voldoen aan internationale verplichtingen en andere doelstellingen voor de fysieke leefomgeving inclusief de plicht om in de omgevingsverordening een maximale GVE-norm voor melkveehouderijen van maximaal 1,5 GVE/Ha vanaf 2034.

MOB-Reactie

1. Dit artikel maakt het aanwijzen van gronden/gebieden voor maatschappelijke landbouw verplicht. Dit is de essentie van het VvW.
2. Met uitzondering van de 1,5 GVE/ha norm zijn er nog geen regels uitgewerkt, en dat is wel essentieel om de doeleinden van het VvW te kunnen bereiken en te borgen.
3. Zonder een verdere uitwerking bestaat het gevaar dat er een ongelijke behandeling ontstaat tussen bij bedrijven die in vergelijkbare mate bijdragen aan het ondersteunen van de kwaliteit van het leefmilieu (denk aan biologische gecertificeerde bedrijven) die afhankelijk van hun locatie wel of niet als opererend op maatschappelijke landbouwgrond zijn aangewezen.
4. **MOB-aanbevelingen:** Voeg de meest essentiële regels die nodig zijn om dit een goed wetsvoorstel te maken; niet alleen als beschrijving of impliciete aannames in de MvT maar als onderdeel van dit artikel 2.3 en evt. aanvullende nieuwe artikelen:
 - a. Neem als doel op dat er minimaal 500.000 hectare cultuurgrond als maatschappelijke landbouwgrond wordt aangewezen voor 2030 (1/3 deel) en dat het doel is om dit verder uit te breiden naar 50% van de cultuurgrond in 2035.
 - b. Maak een juridisch en fiscaal onderscheid tussen maatschappelijke landbouwbedrijven en overige (gangbare) landbouwbedrijven; regel hoe landbouwers hun bedrijven als maatschappelijke landbouwbedrijven kunnen laten registreren. Leg bij de wet vast dat de Rijksvergoedingsregeling waar in artikel X op voorgesorteerd wordt, alleen toegankelijk is voor geregistreerde maatschappelijke landbouwbedrijven.
 - c. Stel vast welk vormen van veehouderij, akkerbouw en tuinbouw als maatschappelijke landbouw kunnen worden aangemeld en de voorwaarde zijn voor registratie als maatschappelijk landbouwbedrijf.
 - d. Stel bij omgevingsverordening vast dat de arealen grond die onderdeel zijn van het gewassen teeltplan van maatschappelijke landbouwbedrijven meetellen als maatschappelijke landbouwgronden en in aanmerking komen voor de financiële bijdragen (zie afdeling 13.8).
 - e. Voeg toe dat er in bepaalde gebieden ruilverkaveling nodig kan zijn om tot voldoende ruimte maatschappelijke landbouwgebieden te komen voor natuurherstel.
5. **MOB-voorstel:** Definieer het begrip maatschappelijke landbouw duidelijker en neem in de regelgeving op dat de volgende landbouwactiviteiten dar onderdeel van uit maken:
 - a. Biologisch gecertificeerde landbouw (veehouderij (< 1,5 GVE/ha), akkerbouw, tuinbouw).
 - b. Natuur inclusieve landbouwbedrijven < 1,5 GVE/ha; (en doelsturingsnormen voor NH₃ emissies: < 22 kg NH₃/ha veehouderij < 20 kg NH₃/ha voor grondgebonden teelten).
 - c. Agrarische Natuur Beheer gebieden.
 - d. Extensieve rund en melkveehouderij (< 1,5 GVE/ha).
 - e. Grondgebonden, dierwaardige varkens- en pluimveehouderijen.

Toevoeging afdeling 13.8 (financiële bijdrage maatschappelijke landbouwgebieden)

Dit artikel regelt dat een landbouwer, die binnen de regels voor maatschappelijke landbouw zijn bedrijf voert daarvoor een passende vergoeding per hectare ontvangt, op voorwaarde dat hij niet meer melkvee houdt dan 1,5 GVE/ha.

MOB-reactie

1. Het vaststellen van het recht op vergoeding is belangrijk om dit wetsvoorstel te laten functioneren. Het doel is overduidelijk, het compenseren van inkomstenverlies als gevolg van overheidsregie op ruimte gebruik die beperkingen legt op de gangbare bedrijfsvoering, en het daarbij horende verdienmodel.
2. Het principe voor deze vergoeding is wezenlijk anders dan bij bv de ANB-regeling waarbij landbouwers betaald worden voor het leveren van ecosysteemdiensten en daarom kan een gestapelde betaling plaatsvinden, indien beide aspecten meespelen.
3. Europese/Nederlandse Staatsteun regels vormen een risico voor het vaststellen van een passende vergoeding regeling door het Rijk (Ministerie LVVN).
4. **MOB-aanbeveling:** Om goedkeuring te krijgen zal de regeling een beperkte looptijd moeten hebben en daarbij lijkt 10 jaar, als periode voor structurele systeemverandering, een maximum. Verder zal overtuigend duidelijk moeten worden gemaakt dat staatssteun in ieder geval voor de beperkte periode van de regeling essentieel is om niet alleen de boeren te compenseren maar ook om de doelen van het VvW te realiseren (Grondgebondenheid en verantwoorde mestafzet).

ARTIKEL III WET OP DE ECONOMISCHE DELICTEN

Toevoeging: De inhoud van het voorgestelde Artikel 15a voor de mest

MOB-reactie: geen commentaar.

5. Commentaar op de Memorie van Toelichting

5.1 Algemeen

Citaat: De initiatiefnemers stellen met dit wetsvoorstel een grondgebonden landbouw centraal: een fundamentele keuze voor de toekomst van de Nederlandse veehouderij. Het doel is te komen tot een landbouwsysteem dat in balans is met de milieugebruiksruimte. Mest wordt niet langer gezien als overschot of probleem, maar als waardevolle bouwsteen voor bodemvruchtbaarheid, biodiversiteit en een circulaire landbouw. Met dit wetsvoorstel wordt ingezet op een herordering van het platteland, waarbij landbouw en natuur meer met elkaar worden verweven.

MOB vindt dit een mooi doel. Het VvW heeft een aantal aantrekkelijke kanten de MvT en bevat voldoende informatie, analyses en inzichten, om te begrijpen wat de Tweede Kamerleden Holman en Grinwis voorstellen.

Onze insteek voor de internet consultatie.

Of het in onze ogen een goed voorstel is, hangt niet alleen af van de juridische kwaliteit van de wetgeving, maar ook van de relevantie, impact, doeltreffendheid etc. Het startpunt voor onze beoordeling is of en hoe het wetsvoorstel past binnen de visie van MOB op de toekomst van de landbouw in Nederland, en binnen de milieukaders die voor een goede leefomgeving voor mens en dier zijn afgesproken vastgelegd in Europese en Nederlandse wetgeving.

De landbouwvisie van MOB is opgeschreven in een document dat terug te vinden is op onze website: “Op weg naar een landbouwsysteem dat de kwaliteit van onze leefomgeving gaat ondersteunen”.

Onze visie: Het evenwicht herstellen tussen de landbouw en natuur; een landbouwsector die de kwaliteit van onze levensomgeving ondersteunt en boeren die gewaardeerd worden voor hun rol in voedselproductie, gezonde voeding, schoon water, landschapsbeheer, biodiversiteit, en methaanreductie.

Wat is er volgens MOB nodig Nederland van het stikstofslot te halen?

1. Committeren aan het halen van de wettelijke vastgelegde stikstofdepositie reductiedoelen voor stikstofgevoelige habitats in de Natura2000-gebieden (50% areaal onder de KDWs in 2030 en 74% in 2035), zoals dat ook per direct dwingend is opgedragen door de civiele rechter in de Greenpeace-uitspraak van 22 jan. 2025. Gebruik het instrument van generieke kortingen kan tijdelijk zijn, als dit nodig blijkt is om de stikstof emissiereductie doelen te halen.
2. De overheid moet keuzes gaan maken voor de lange termijn, en de regie nemen op ruimtegebruik. Geef aan waar gangbare veehouderij, akkerbouw en tuinbouw wel kan binnen gezonde milieukaders (2/3 van de huidige landbouwgrond); en geef aan waar dat niet kan (1/3 van de landbouwgrond) en waar alleen extensieve-grondgebonden veehouderij en kringlooplandbouw in combinatie met natuurbeheer en Eco-diensten mogelijk is. Stimuleer de ontwikkeling van bijbehorende en lonende businessmodellen.
3. Maak het realiseren van de stikstofdoelen onderdeel van een integrale aanpak voor het verbeteren van onze leefomgeving inclusief gezonde voeding, gezondheid, waterkwaliteit, klimaat en dierwaardigheid.

Het VvW voldoet niet aan wat wij denken dat er nodig is, maar reikt wel een aantal belangrijke bouwstenen aan zoals het onderscheid tussen Agrarische hoofdstructuur landbouw en maatschappelijke landbouw en graslandnormen voor grondgebonden veehouderij.

De specifieke vraag die wij ons gesteld hebben bij het beoordelen van de MvT is de volgende: *In welke mate, kan het VvW het mestoverschot oplossen? Kan het beter? En wat is daarvoor nodig?*

5.2 MOB-analyse over de doeltreffendheid van de wet

De WUR⁶ is de belangrijkste informatiebron die in de MvT wordt gebruikt om te onderbouwen dat het wetsvoorstel de mestproblematiek kan/zal gaan oplossen. De idee is dat de voorzieningen in de wet het aanbod en de vraag naar dierlijke mest na verloop van tijd in balans gaan brengen. Daardoor krijgt dierlijke mest weer een positieve prijs (waarde) voor de veehouders die dierlijke mest produceren, en wordt de financiële schade voor de veehouderijbedrijven in Nederland opgelost. Voor een goed begrip van het wetsvoorstel is het belangrijk te begrijpen hoe dit werkt, en welke veronderstellingen er in de MvT gehanteerd zijn m.b.t de toekomstige vraag en aanbod van dierlijke mest. Onze analyse volgt hier:

Door het niet verlengen van de derogatie is de markt voor dierlijke mest uit balans geraakt. Daardoor is de mestplaatsruimte op NL-grond afgenomen van 350 kt N in 2022 tot 289 kton N vanaf 1 jan 2026⁷. Voor 2035 is de projectie (zonder RENURE) een max. van 255 kton N (1.5 mln. ha *170 kg N/ha). Het areaal landbouwgrond waarop 170kg N/ha mag worden uitgereden, evt. aangevuld met een RENURE-mestgift bepaalt de plaatsingsruimte. De MvT rekent met 1.5 mln hectare cultuurgrond in 2035. 300.000 minder dan nu. Dit verschil (niet benoemd in de MvT!) komt o.a. door verlies aan landbouwgrond voor bouw, infra, recreatie (6000 ha/jaar), het aanwijzen van N -gevoelige gronden natuurgronden en bufferzones, de verwerving van gronden voor het afronden van het NNN-netwerk, en 5% GBDA (zie Annex, tabellen 3 en 4). Bij aanwijzing van 500.000 ha als maatschappelijke landbouwgrond (MvT) zal de mest plaatsingsruimte waarschijnlijk verder beperkt worden tot 220 kton N. Dit omdat de WUR aangeeft het uitrijden van 100 Kg N/ha dierlijke mest het maximum lijkt voor natuur inclusiever grondgebruik en bloemenrijke graslanden.

De productie van dierlijke mest hangt af van: (i) de omvang en samenstelling van de veestapels; en (ii) de mestproductie van de dieren. Voor 2035 verwacht de WUR bij vaststaand en voorgenomen beleid 20% krimp in melkkoeien, en 25% krimp in jongvee t.o.v. 2022 (zie Annex Tabel 1). Voor de krimp in overige veestapels worden ook WUR-projecties gevolgd. De mestproductie per dier uitgedrukt aan de hand van excretiefactoren (in kg N/dier/jaar) hangt o.a. samen met de hoeveelheid eiwit in de voeding. In de MvT wordt voor 2035 gerekend met een gemiddelde mestproductie van 100 kg N/melkkoe per jaar. Dat is 20% lager dan het huidige gemiddelde. Dit is opvallend omdat de excretie tabellen van de WUR er van uit gaan dat huidige forfaitaire waarde (124 kg) nog wat zal toenemen in lijn met de voorziene stijging in melkproductie van rond de 1% per jaar per koe. De niet expliciet gemaakte verklaring voor dit verschil is dat in het VvW en in de MvT wordt aangenomen dat het gemiddelde aantal kg N per m³ mest zal dalen van rond 4,5 kg/ton drijfmest nu naar 3,8 kg/ton in 2035 door “voerspoormaatregelen” waardoor het ureum gehalte van de melk afneemt. Dit zou neerkomen op een verbeterde mineralenefficiëntie van 20%.

⁶ WUR. Raming van luchtmissies uit de landbouw in 2030 en 2035 met doorkijk naar 2040, dec. 2024.

⁷ 255 kton N uit rundmest komt overeen met ongeveer 38 m³ mest/ha landbouwgrond in Nederland; dat is een laag van 3,8 cm mest per vierkante meter. We staan dus tot op onze enkels in de stront.

MOB-conclusie: <i>De aanbod- en vraag verwachtingen resulteren in een mestmarkt die in 2026 een overschot heeft rond 2030 in balans komt; en in 2035 een tekort aan mest aangeeft.</i> De tabel laat dit zien.	Tabel M4. MOB voorstel: Vraag en aanbod op de mest markt in Kton N				
	Veehouderijen	2022	2026	VvW 2035	MOB 2030
	Mest productie	469	456	306	225
	Melkvee (rund)	250		160	131
	Vleesvee (rund)	54	294	39	22
	varkens	93	87	58	36
	kippen	58	54	39	25
	overig vee	13	21	11	11
	Gasvormige verliezen (netto)	-56	-55	-37	-27
	Totale mest productie voor uitrijde	413	402	269	198
	Plaatsingsruimte (max)	349	289	220	128
	Afzet buiten de landbouw in NL	65	66	66	66
	Saldo voor Verwerking en Export	-1	46	-17	4
	Mest overschot als % van de plaats	15%	28%	18%	36%

5.3 Overige opmerkingen.

- Anno 2025 wordt te veel mest geproduceerd. Dat gaat veranderen. De grondgebondenheidnorm in combinatie met krimp van de veestapel die voorzien worden in de MvT gaan de rundveemest productie zodanig beperken dat er tussen 2030 en 2035 een rundveemest te kort komt en de totale dierlijke mestproductie in Nederland geplaatst kan worden op de het landbouwareaal, dat dan rond de 1.5 miljoen hectare zal bedragen; en de overige binnenlandse mestvraag.
- Er is dan geen mestoverschot om te vergisten of verwerken in RENURE.
- De verwachting is dat het akkerbouw- en speciaal het tuinbouw-areaal wat zal stijgen van 35% nu naar 40% in 2035.
- De omvang van de melkproductie zal afnemen van rond de 13 mld. kg in 2022 naar 12.8 mld. in 2025. Dit is een beperkt verlies. Het veronderstelt dat de veehouders via het voerspoor een 20% mineralenefficiëntie zullen gaan realiseren, Lukt dat niet dan zal de veestapel in GVE en de melkproductie verder moeten krimpen met nog eens 20% om binnen de mest plaatsingsruimte te blijven.
- Om voor een maximumperiode van 10 jaar boeren te ondersteunen die samen 500.000 ha als maatschappelijke landbouwgrond gaan registreren is vanuit het rijk ongeveer Euro 8 miljard nodig ($300.000 \text{ ha} * € 1000/\text{ha}$ (melkvee) + $200.000 \text{ Ha} * € 2500/\text{ha}$ akkerbouw = 800 mln./jr. * 10 jr. = €8 miljard).
- Voor het alternatief, het afwaarderen naar maatschappelijke grond zou een groter bedrag nodig zijn (schatting 30% afwaardering: $30.000/\text{ha} * 500.000 \text{ ha}$ is € 15 mld. nodig.
- Businessmodellen. De toenemende vraag naar Agrarisch Natuur Beheer contracten en meerjarige afspraken met Urgenda (vinkjes systeem) laten zien dat boeren kunnen en willen kiezen voor natuur inclusievere businessmodellen waarbij zij als deel van hun inkomsten voor langere tijd verzekerd zijn van betalingen voor ecosysteem diensten en de productie van landbouwproducten met een lage milieuvoetafdruk.
- Dierwaardigheid en Weidegang horen bij elkaar, en bieden handvatten om de regelgeving voor maatschappelijke landbouw praktijken verder uit te werken. Dit is belangrijk voor het perspectief van de landbouw. Hoe sneller er op dit gebied keuzes gemaakt worden, hoe sneller de veehouderij, akkerbouw en tuinbouw in de voorgestelde AHS en ML gebieden zich hierop kan inrichten.
- Om de wettelijk voorgeschreven stikstofdoelen te realiseren is aanzienlijk meer nodig dan staat beschreven in de documenten die ter inzage liggen. Een MOB-scenario dat wel voldoet aan de wettelijke stikstof emissie-eisen vergt verdere en snellere krimp in de veestapels en natuurlijk ook in de andere sectoren waar MOB zich op richt Industrie, energievoorziening, transport. De tabellen M1-M5 in hst 6.2 bevatten hier informatie over. Voor meer info over

de MOB-landbouwvisie en de uitwerking daarvan kunt u de website van de Stichting raadplegen.

6. Annex met tabellen en het MOB-voorstel

Deze annex laat in hst. 6.1 zien hoe het VvW uitwerkt en in welke mate het een oplossing biedt voor de mestcrisis en de stikstofcrisis in ons land. In hst. 6.2 laten we zien wat MOB voorstelt om met hetzelfde instrumentarium (grasland normen en maatschappelijke landbouw gebieden en bedrijven) de transitie in de veehouderij te versnellen en de wettelijke doelen voor waterkwaliteit, deposities op de natuur en methaanreductie te realiseren in 2030.

6.1 Uitwerking van het VvW

De hier gepresenteerde tabellen zijn door MOB gemaakt om duidelijk te maken hoe het VvW gaat uitwerken op de landbouw in Nederland en maakt helder wat er in de MvT staat over de veronderstelde uitwerking op: (i) de mestplaatsingsruimte; (ii) de omvang van de vee en rundveehouderij; (iii) de totale dierlijke mestproductie; (iv) vraag en aanbod op de mestmarkt; (v) de melkproductie; en (vi) de emissiereductie in de landbouw. De focus in de tabellen ligt op de veranderingen tussen 2026 en 2035.

Tabel 1 laat zien dat bij staand- en voorgenomen beleid (eind 2024) het aantal melkkoeien in 2035 met 20% gekrompen zal zijn tot 1.257.000. De goedkeuring van RENURE als meststof verandert dit niet want de EU-voorwaarde daarvoor is dat het aantal melkkoeien niet mag stijgen.

De tabel laat verder zien dat in het MvT wordt aangenomen dat de gemiddelde excretie (d.w.z. kg N/dier per jaar) voor rundvee met 21% kan afnemen van 126 kg N/runddier plaats naar 100 kg N als gevolg van minder eiwit in veevoer. Dit in een belangrijke aanname voor het VvW want daardoor daalt mestproductie van melkvee van 250 kt in 2022 naar 160 kt in 2035 i.p.v. naar 205 kt als gevolg van de veestapel krimp. De totale dierlijke mestproductie (alle veestapels) daalt met 35% van 469 kt in 2022 naar 306 kt in 2035.

Tabel 1. WUR projecties voor omvang van veestapels en mestproductie in 2035 in het H&G met 22% eiwitreductie in veevoer

1	2022 het basisjaar voor de WURprojecties					De 2035 projecties bij vastgesteld en voorgenomen beleid					2035 impliciet in H&G	
	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Berekening mest productie rundvee	GVE/dier	Dieren in 2022 (*1000)	GVE 2022 (*1000)	Excretie factoren in kg N/jaar /dier	kt N in mest in 2022	Veestapel krimp 2022 2035	Dieren in 2035 (*1000)	GVE 2035 (*1000)	Excretie factoren in 2035	Kt N in mest in 2035	Excr. Fet bij H&G	kt N in mest in 2035 bij H&G
Melkkoeien	1,00	1.571	1.571	124	195	-20%	1.257	1.257	129,0	162	100,8	127
overige runderen	1,00	53	53	78	4	0%	53	53	80,0	4	62,5	3
jongvee (1 jr)	0,23	493	113	31,2	15	-25%	370	85	31,6	12	24,7	9
Jongvee (2 jr)	0,53	422	224	72	30	-25%	317	168	74,3	24	58,0	18
vr jongvee > 2 jr	0,77	67	51	68	5	-25%	50	38	67,5	3	52,7	3
Stieren	1,00	5	5	78	0	-25%	4	4	81,3	0	63,5	0
Totaal melkvee		2.610	2.017	126	250	-21%	2.052	1.606	127,9	205	99,9	160
Vleeskalveren	0,23	974	224	22,25	43	-16%	820	189	22,5	37	17,5	29
Overig vleesvee	1,00	181	181	63,25	11	0%	181	181	66,0	12	51,6	9
Totaal runderen		3.766	2.422		304	-19%	3.054	1.976		254		199
Schapen	0,1	854	85	9	8	0%	854	68	9,0	8	7,0	6
melk Geiten	0,1	645	65	9	6	0%	645	65	9,0	6	7,0	5
Varkens	0,34	11.235	3.820	8,3	93	-21%	8.920	3.033	8,3	74	6,5	58
Leghennen en overig pluimvee (2x)	0,12	44.248	5.310	0,49	31	-16%	37.072	4.449	0,5	26	0,4	21
vleeskuikens (2x)	0,12	45.205	5.425	0,29	26	-12%	39.759	4.771	0,3	23	0,2	18
Totaal dieren		105.953	17.127		469	15%	90.303	14.361		391		306
Totaal graasdieren		4.291	2.348		275	13%	3.733	1.920		231		180
Totaal hokdieren + vleeskalveren		101.662	14.778		194	15%	86.570	12.441		160		125

Tabel 2 laat zien hoe de veronderstelde minerale efficiëntie doorwerkt op het aantal kg N per kubieke meter mest dat bij de boer gemeten wordt voor transport en wat het verschil is tussen gangbare veehouderij en extensieve veehouderij (gemiddeld).

Tabel 2. Effect veevoerspoor- en management maatregelen op kg N per kuub mest (2022, 2035)

Aanname H&G over kg mest N/GVE in rundveehouderij		l/dag	dagen	m³ mest/jr	kg N/m³	kg N mest per koe en GVE	Δ 2022-2035	
Mestproductie per GVE							gem	reductie
Gangbare veehouderij in 2022		77	365	28,1	4,60	129	128	
Extensieve vee-houderij (ML) in 2022		77	365	28,1	3,50	98		
Gangbare vee-houderij (AHS) in 2035	78% minerale efficiency			28,1	3,59	101	100	-22%
Extensieve vee-houderij (ML) in 2035	74% minerale efficiency			28,1	3,40	96		-3%

In de MvT wordt ervan uitgegaan dat de hoeveelheid effectieve bebouwbare cultuurgrond voor Landbouw (veehouderij, akkerbouw en tuinbouw) zal afnemen tot 1.5 mln hectare in 2035. Dat is 225.000 hectare minder dan in 2022. In het MvT wordt dit niet goed verklaard. Onze beoordeling is dat dit een juiste inschatting kan zijn als rekening gehouden wordt met braakliggend terrein, groenblauwe dooradering, afronding van de NNN en de introductie van bufferzones (150 m) rond stikstof gevoelige Natura 2000-gebieden. De tabellen 3 en vier, laten deze berekening zien.

Tabel 3. Projecties voor omvang en veranderingen in het Areaal cultuurgrond tussen 2022 en 2040 (Ha)

2022 in %	Gebruik cultuurgronden	2022	2025	2030	2035	2040	2040 in %	Δ 2040-2022
38%	Blijvend grasland	680.005	672.912	630.544	619.269	607.993	35%	-11%
11%	Tijdelijke grasland	206.585	204.430	191.559	188.133	184.708	11%	-11%
5%	Natuurlijk grasland	82.981	82.115	80.716	79.272	77.829	4%	-6%
11%	Voedergewassen	194.187	192.161	197.916	194.376	190.838	11%	-2%
36%	Akkerbouw & Tuinbouw	640.751	634.891	655.774	675.429	695.081	40%	8%
100%	Totaal areaal cultuurgrond	1.804.509	1.786.509	1.756.509	1.756.479	1.756.449	100%	-3%
2,4%	Areaal krimp 6000 ha/jr gemiddeld							
	Braakliggend en GBDA	42.773	43.133	26.168	21.009	33.416		
	GBDA	2%	2%	3%	5%	6%		
	GBDA	36.090	35.730	52.695	87.824	105.387		
	Saldo 1 cultuurgrond (WUR)	1.725.646	1.707.646	1.677.646	1.647.646	1.617.646		

Bron: WUR, (2024), bewerking MvdS, MOB, 2025

LET OP! De cultuurgrond projecties van de WUR houden rekening met braakliggend terrein en

Tabel 4. Ruimtegebruik cultuurgrond incl. NNN en (150 m) bufferzones rond Natura2000-gebieden

Gebruik cultuurgronden	2022	2025	2030	2035	2040
Saldo 1 cultuurgrond (WUR)	1.725.646	1.707.646	1.677.646	1.647.646	1.617.646
Uitbreiding NNN			39.000	39.000	39.000
Introductie Bufferzones			57.000	108.646	78.646
Veehouderij	1.104.413	1.075.817	980.621	915.000	900.000
Akkerbouw en tuinbouw in %	36%	37%	38%	39%	40%
Akkerbouw en tuinbouw	621.233	631.829	601.025	585.000	600.000
Totaal cultuur grond volgens H&G	1.725.646	1.707.646	1.581.646	1.500.000	1.500.000

Berekening: MvdS, MOB, over impliciete aannames H&G over beschikbare cultuur grond

LET OP! H&G gaan uit van 1.5 mlh hectare cultuur grond en stellen een functie verdeling voor:

1 mln ha Agrarische Hoofdstructuur en 0,5 mln Ha maatschappelijke landbouw

Vanaf januari 2026 wordt de mestplaatsruimte op eigen grond in de eerste plaats bepaald door de mestuitrij norm van 170 kg N per hectare (KRW). Voor rundvee komt dit neer op de mest van 1,06 melkkoeien/ha (plus jongvee) of 1,33 melk koeien/ha (plus jongvee) als er meer eiwit gevoerd wordt. Tabel 5 geeft aan hoe de melkvee aantallen en melkproductie passen bij een verdeling van de landbouwgrond in agrarische hoofdstructuur en maatschappelijke landbouw. Als we uitgaan van gemiddeld 1,28 GVE/ha in de ML gebieden, dan komt er ruimte voor gemiddeld uit 1,72 GVE = 1,35 melkkoe per hectare areaal veehouderij. De limiterende factor is het maximale aantal melkkoeien dat er bij 20% krimp in Nederland gehouden kan worden. De totale mestproductie van melkvee komt dan uit op 160 kt N en de maximale melkproductie op 10.8 mld. kg.

Tabel 5. Het VvW uitgewerkt voor de mest plaatsingsruimte, omvang rundveehouderij; en melkproductie in 2035						
Mest plaatsingsruimte in 2035-2040						
Areaal cultuurgrond	ha	Areaal akker & tuinbouw	Areaal vee-houderij	kg N/ha	kt N mest	
Agrarische hoofdstructuur	1.000.000	400.000	600.000	170	170	
Maatschappelijke landbouw	500.000	200.000	300.000	100	50	
Totaal	1.500.000	600.000	900.000		220	
Maximale omvang rundveeveestapel; mest en melkproductie in 2035						
Ruimte gebruik en de productie van rundveemest en melk	GVE/Ha areaal vee-houderij	Rundvee stapel in GVE* 1000	Nº melk-koeien * 1000	Kg N/GVE	Productie kt N mest	melk productie mld kg
Agrarische hoofdstructuur	1,72	1.170	915	101	118	7,9
Maatschappelijke landbouw	1,28	434	340	96	42	2,9
Totaal		1.604	1.255	100	160	10,8

Bron: MvdS, MOB, berekening op basis van informatie uit de MvT

voetnoot 1. Het Maximale aantal melkkoeien na 20% krimp tussen 2022 en 2035 is 1.257.000

voetnoot 2. De maximale (forfaitaire) melkproductie is 8624 kg per melkkoe

Tabel 6 laat zien dat de totale dierlijke mestproductie in 2035 met 268 kt N groter is dan de plaatsingsruimte (220 kt N) op 1.5 mln hectare. Daarmee is er voldoende aanbod voor de overige vraag uit NL, maar onvoldoende om te voldoen aan andere vraagcomponenten zoals vergisting, export of RENURE-productie.

Tabel 6. De mestmarkt in balans in 2035; vraag en aanbod

Componenten mestmarkt in 2035	voerspoor	
	ja	nee
	kt N mest	kt N mest
Plaatsings ruimte op cultuurgronden	220	220
Productie melkveestapels	160	205
Productie vleesrunderen/Kalveren	38	49
Productie overig graasdieren (excl paarden)	11	13
Productie varkenshouderijen	58	74
Productie pluimvee sector	39	49
Gasvormige verliezen	-37	-47
Totaal productie N mest veestapels	268	344
Saldo vraag en aanbod veehouderij sector	48	124
Vraag afzet in Nederland	65	65
Saldo Ruimte voor export en mestvergisting	-17	59

Bron: Berekening MvdS, MOB op basis van de MvT bij het H&G VvW

voetnoot 1. Gasvormige verliezen 12%

voetnoot 2. voerspoor ja is 21% minder kg N/Kuub door minder eiwit in voer

Tot slot is onze vraag: *Hoe werkt het VvW, bij de uitgangspunten die in het MvT worden gebruikt, uit op de ammoniakemissies van de veehouderij en akkerbouw/tuinbouw?* Tabel 7 geeft de cijfers met de bijbehorende berekening voor 2035. De NH₃ emissie uit de landbouw daalt met 37 kt van 114 kt in 2019 naar 77 kton in 2035. Tussen 2019 en 2022 was de daling 4 kt. 17kt reductie komt door krimp van de veestapels en maximaal 16 kton reductie komt door minder eiwit in veevoer.

Tabel 7. Reductie ammoniak emissies verwerkt in het VvW en de MvT (kt NH₃)

Stikstof emissie bronnen	2019	2022	Δ 2035 - 2022	2035	Δ 2035 - 2022	2035 na M1+M2	Reductie % 2035-2022	Reductie % 2035-2019
	kt NH ₃	kt NH ₃	M1: krimp	kt NH ₃	M2: Voer	kt NH ₃	%	
Melk en kalfkoeien	42	40	-20%	32	-22%	25	-37%	-41%
jongvee mel	10	9	-25%	7	-22%	5	-41%	-45%
jong vee vlees	2	2	-25%	1	-22%	1	-41%	-40%
Vleeskalveren	5	5	-21%	4	-22%	3	-38%	-47%
melkgeiten	3	3	0%	3	-22%	2	-22%	-23%
schapen	1	0	0%	0	-22%	0	-22%	-32%
overige dieren	1	1	-25%	1	-22%	1	-41%	-46%
Varkens	18	17	-21%	14	-22%	11	-38%	-42%
Leghennen	9	10	-16%	9	-22%	7	-35%	-29%
vleeskuikens +	2	2	-12%	2	-22%	2	-31%	-29%
Totaal veehouderij sectoren	93	89		72		56	-37%	-40%
Kunstmest	9	9	0%	9	0	9	0%	-5%
Akkerbouw gewas	5	5	0%	5	0	5	0%	-1%
Particulieren	7	6	0%	6	0	6	0%	-2%
Totaal	114	110	-4%	92	-16%	77	-30%	-33%

Inzichten: Deze (MOB) analyse van het VvW en de MvT t geeft een aantal inzichten die belangrijk zijn voor een goede beoordeling ervan:

1. Het vastgestelde en voorgenomen beleid voorziet in 21% krimp melkvee, 21% krimp in de varkenssector en 14% in pluimvee. Dit is voldoende om de mestmarkt weer in balans te brengen en dierlijke mest weer een waardevol product te maken voor de mest producerende boeren. Er dreigt in 2035 eerder een tekort dan een overschot als de mest plaatsingsnorm niet verder verlaagd wordt: < 170 kg N/ha voor 1 mln. ha en 100 kg N/ha voor 0,5 mln. ha⁸.
2. De dierlijke mestproductie uitgedrukt in kton N daalt met 33 kton tussen 2022 en 2035.
3. Het maximale aantal melkkoeien daalt met 20% naar 1.257.000, en de melkproductie daalt met 20% naar 10.8 mld. kg in 2035.
4. Voor de totale melkproductie in NL maakt het eiwitrantsoen niet uit (omdat het aantal melkkoeien gelimiteerd is) maar voor het individuele boerenbedrijf betekent een succesvol voerspoor met 20% minder eiwit dat de veestapel 20 % groter kan zijn gegeven de plaatsingsruimte op zijn bedrijf en dat is financieel aantrekkelijk.
5. Van de wet kan verwacht worden dat de voorgestelde koppeling van de GVE-norm aan melkproductie (1 GVE = met een range van 8125-8624 kg melk/GVE) een aansporing is voor de melkveehouders om de stikstof in hun mest met 20% te verlagen via het voerspoor en de weidegang. De totale emissiereductie komt daarmee uit op ongeveer 40% in de veehouderij sector en 33% in de landbouw als geheel.

Conclusie: De MOB-analyse laat zien dat het totale aanbod van dierlijke mest (melkvee, vleeskalveren, varkens, pluimvee) in Nederland in 2035 net iets kleiner wordt dan de vraag. Er is dan geen mestoverschot meer voor verwerking, RENURE-toepassing en export. Op basis van deze berekeningen concludeert MOB dat het VvW, doelmatig kan zijn om de mestafzet problematiek op te lossen. De analyse laat ook zien dat de totale ammoniakemissie (NH₃) uit de veehouderij met 40% daalt en met 33% in de totale landbouw d.w.z. inclusief akkerbouw en tuinbouw. Dit percentage is echter te laag om de stikstofproblematiek op te lossen. Daarvoor is de resterende mestproductie in Nederland te hoog.

6.2 Uitwerking van het MOB-voorstel

⁸ Dit biedt de mogelijkheid om de Nitraat belasting om oppervlakte en grondwater verder te verminderen

De visie van MOB is een landbouwsector die de kwaliteit van de leefomgeving ondersteunt en produceert binnen de wettelijk vastgelegde milieukaders voor stikstofdeposities en emissies-eq.) waterkwaliteit en klimaatdoelen.

Voor deze analyse is het nationale ammoniakemissie reductiedoel van belang. Wij gaan er van uit dat de staat het hoger beroep in de Greenpeace-zaak zal verliezen en verwachten dat het Rijk (nationale en provinciale overheden) dan beleid in werking gaan stellen om minimaal 50% stikstof emissiereductie in 2030 te realiseren. Natuurlijk beseffen wij dat dit niet kan zonder sterke sturing en verplichte uitvoering door alle partijen en alle sectoren inclusief de boeren. De vraag die wij hier stellen, is de volgende: *Wat is er (meer) nodig om met de sturingsprincipes in het VvW om tot minimaal 50% N emissiereductie te komen.* Daarbij beperken we ons tot de landbouwsector. Onze voorstellen voor NH₃ en NO_x reductie in andere sectoren zijn te vinden op de website van de Stichting MOB.

De overheid en de actoren in de sector kunnen in principe aan twee knoppen draaien om de stikstofemissies in de komende vijf jaar met minimaal 50% te reduceren:

1. Verdere veestapel krimp – MOB-voorstel 10% additionele krimp (35%).
2. Aanscherping nitraatrichtlijn voor het uitrijden van mest. MOB-voorstel 85 kg N/ha.

Verder kan het nuttig zijn om:

- Extensieve veehouderij vormen te stimuleren door de GVE-norm aan te scherpen tot 1 GVE = 6000 kg melk per melkkoe per jaar, passend bij 2000 uur weidegang;
- Het areaal voor mestplaatsing verder te verkleinen: MOB-voorstel: 1,05 mln. ha (-35%) en 455.000 hectare voor “Vegan landbouw”).

De tabellen M1-M6 laten zien hoe deze maatregelen uitwerken.

Tabel M1-MOB voorstel omvang veestapels en mestproductie in 2022 en 2030/35

1	2022 het basisjaar voor de WUR projecties					2035 impliciet in H&G			2030 in MOB visie				
	2	3	4	5	6	7	12	13	15	12	16	17	18
Berekening mest productie rundvee	GVE/dier	Dieren in 2022 (*1000)	GVE 2022 (*1000)	Excretie factoren in kg N/jaar /dier	kt N in mest in 2022	Veestapel krimp 2022-2035	Excr. Fct bij H&G	kt N in mest in 2035 bij H&G	MOB variant	Excr. Fct bij H&G	Dieren in 2035 (*1000)	GVE in 2035 (*1000)	Kt N in mest in 2035
Melkkoeien	1,00	1.571	1.571	124	195	-20%	100,8	127	-35%	100,8	1.021	1.021	103
overige runderen	1,00	53	53	78	4	0%	62,5	3	-35%	62,5	34	34	2
jongvee (1 jr)	0,23	493	113	31,2	15	-25%	24,7	9	-35%	24,7	320	74	8
Jongvee (2 jr)	0,53	422	224	72	30	-25%	58,0	18	-35%	58,0	274	145	16
vr jongvee > 2 jr	0,77	67	51	68	5	-25%	52,7	3	-35%	52,7	44	33	2
Stieren	1,00	5	5	78	0	-25%	63,5	0	-35%	63,5	4	4	0
Totaal melkvee		2.610	2.017	126	250	-21%	99,9	160	35%	99,9	1.697	1.311	131
Vleeskalveren	0,23	974	224	22,25	43	-16%	17,5	29	-50%	17,5	487	112	17
Overig vleesvee	1,00	181	181	63,25	11	0%	51,6	9	-50%	51,6	91	91	5
Totaal runderen		3.766	2.422		304	-19%		199	50%		2.275	2.825	153
Schapen	0,1	854	85	9	8	0%	7,0	6	0%	7,0	854	85	6
melk Geiten	0,1	645	65	9	6	0%	7,0	5	0%	7,0	645	65	5
Varkens	0,34	11.235	3.820	8,3	93	-21%	6,5	58	-50%	6,5	5.618	1.910	36
Leghennen en overig pluimvee (2x)	0,12	44.248	5.310	0,49	31	-16%	0,4	21	-40%	0,4	26.549	3.186	15
vleeskuikens (2x)	0,12	45.205	5.425	0,29	26	-12%	0,2	18	-50%	0,2	22.602	2.712	10
Totaal dieren		105.953	17.127		469	15%		306	52%		58.542	10.783	225
Totaal graasdieren		4.291	2.348		275	13%		180	47%				147
Totaal hokdieren + vleeskalveren		101.662	14.778		194	15%		125	60%				78

Bron: dieren aantallen en excretiefactoren (WUR)

Berekening Mvds, MOB op basis van CBS en WUR rapportages

Tabel M2 - MOB Voorstel : Extensieve landbouw in AHS en ML gebieden

Mest plaatsingsruimte					
Areaal cultuurgrond	ha	Areaal akker & tuinbouw	Areaal vee-houderij	kg N/ha	kt N mest
Agrarische hoofdstructuur	1.000.000	600.000	400.000	85	85
Maatschappelijke landbouw	500.000	300.000	200.000	85	43
Totaal	1.500.000	900.000	600.000		128

MOB vindt het onderscheid tussen AGH- en ML-gebieden relevant omdat de overheid dan meer greep krijgt op het gebruik van ruimte. De idee om in de agrarische hoofdstructuur de boeren ruimte te geven om met doelsturing aan de gang te gaan lijkt ons lastig om op een borgbare wijze te regelen, maar dat staat hier niet ter discussie. Wel belangrijk is dat de milieukaders voor stikstofemissies of deposities moeten passen bij de milieupgaven. Een nitraatrichtlijn voor het uitrijden van mest van 85 kg N/ha past daar beter bij dan de 170 kg N die nu gaat gelden.

Tabel M3 - MOB Voorstel, Maximaal GVE areaal, maximale omvang rundveeveestapel; mest en melkproductie, passend bij strengere dierwaardigheids eisen

Maximaal mest uitrij areaal	GVE/Ha areaal vee-houderij	Rundvee stapel in GVE* 1000	Nº melk-koeien * 1000	Kg N/GVE	Productie kt N mest	melk productie mld. kg
700.000	1,28	894	700	95,7	86	4,2
350.000	1,28	447	350	95,7	43	2,1
1.050.000		1.342	1.050	95.669	128	6,3
voetnoot 1	Max. aantal melkkoeien 1.021					
voetnoot 2	50% akkerbouw binnen straal 25 km van veehouderij bedrijven					50%
voetnoot 3	Gemiddelde melkproductie per Koe					6000
voetnoot 4	Plaatsingsruimte mest in Kg N/per ha landbouwgrond (-33%)					85

Tabel M4. MOB voorstel: Vraag en aanbod op de mest markt in Kton N

Veehouderijen	2022	2026	VvW 2035	MOB 2030
Mest productie	469	456	306	225
Melkvee (rund)	250		160	131
Vleesvee (rund)	54	294	39	22
varkens	93	87	58	36
kippen	58	54	39	25
overig vee	13	21	11	11
Gasvormige verliezen (netto)	-56	-55	-37	-27
Totale mest productie voor uitrijde	413	402	269	198
Plaatsingsruimte (max)	349	289	220	128
Afzet buiten de landbouw in NL	65	66	66	66
Saldo voor Verwerking en Export	-1	46	-17	4
Mest overschot als % van de plaats	15%	28%	18%	36%
Mest overschot als % van de vraag	-0,3%	13,1%	-6,0%	2,3%

Tabel M5 - MOB voorstel voor 2030 .

53% ammoniak emissie reductie uit veehouderij en 48% in de landbouw (kt NH₃) t.o.v. 2019

Stikstof emissie bronnen	2019	2022	Δ 2030-2022	2035	Δ 2030-2022	2030 na M1 en M2	Reductie % 2030-2022	Reductie % 2030-2019
	kt NH ₃	kt NH ₃	M1: krimp	kt NH ₃	M2: Voer	kt NH ₃	%	%
sectoren								
Melk en kalfkoeien	42	40	-35%	26	-22%	20	-49%	-52%
jongvee mel	10	9	-35%	6	-22%	5	-49%	-52%
jong vee vlees	2	2	-35%	1	-22%	1	-49%	-48%
Vleeskalveren	5	5	-35%	3	-22%	2	-49%	-56%
melkgeiten	3	3	0%	3	-22%	2	-22%	-23%
schapen	1	0	0%	0	-22%	0	-22%	-32%
overige dieren	1	1	0%	1	-22%	1	-22%	-29%
Varkens	18	17	-50%	9	-22%	7	-61%	-63%
Leghennen	9	10	-40%	6	-22%	5	-53%	-49%
vleeskuikens +	2	2	-50%	1	-22%	1	-61%	-60%
Totaal veehouderij sectoren	93	89		56		44	-51%	-53%
Kunstmest	9	9	-50%	4		4	-50%	-52%
Akkerbouw gewas	5	5	0%	5		5	0%	-1%
Particulieren	7	6	0%	6		6	0%	-2%
Totaal	114	110	0%	72		60	-45%	-48%

Inzichten

De belangrijkste verschillen met de parameterwaarden in het VvW en de MvT zijn; (i) een verdere krimp van de veestapel en lagere mest uitrijnormen passend bij meer weidegang en strengere dierwaardigheidseisen. Binnen deze waarden past het om de voedsel- en gewasproductie in Nederland meer te richten op een eiwittransitie. Er is in het MOB-voorstel 1 mln. hectare grond voor het uitrijden van dierlijke mest, en een kleine 0.5 mln. hectare voor Vegan landbouw waarbij geen dierlijke mest wordt gebruikt. De melkproductie daalt in het MOB-voorstel tot 6.3 mld.kg per jaar bij een gemiddelde productie van 6000 kg/koe.

Conclusie

Met het MOB-voorstel reduceren de ammoniakemissies uit de veehouderij met 53%, en kan Nederland van het stikstofslot, ook als er geen extra maatregelen genomen worden in andere sectoren. Wanneer, dat hangt af van het tempo waarmee de sturingsprincipes die in het VvW en de MvT worden aangeduid worden ingevoerd. MOB gaat er daarbij vanuit dat de Nederlandse overheid zich aan de wet zal houden en de maatregelen zal nemen die nodig zijn om het wettelijke doelen voor 2030 en 2035 te halen. Dat kan op twee manieren. Door de verschillende uiterlijke invoeringsdata uit het VvW met vijf jaar naar voren te schuiven, of door additionele generieke krimpregels vast te leggen en op te leggen.

Einde van dit document.